

HULLÓ FALEVÉL

Búcsúszimfónia

Buza Péter

Austerlitz Julianna – Juci néni, Kozma József nagynénje, aki a Hulló falevlek világhírű szerzőjével annak haláláig egyetlen magyar családtagjaként tartotta a kapcsolatot – szép leány volt hajdon korában. Szép és könnyen barátkozó. Ami semmi többet nem jelent, mint hogy Budán (és persze Pesten meg Gödön) már tizenhat-tizenhét évesen élénk szerepet vállalt a köré szerveződő, nemek szerint vegyes, de mégis főleg fiútársaságban. Utóbbiak közül a közemlékezet is számon tart – ráadásul igen csak magas pozícióban a nemzet Parnasszusának hegyoldalán - legalább két (fér)fiút. Egyikük Moholy-Nagy, akivel mint frontkatonával levelezett. A másikuk Körmendi Ferenc, a két háború közötti európai siker-regényíró, a Budapesti kaland szerzője. Mostani írásom főszereplője. De Moholyra is sor kerül majd

Ferkó kottája Kovrig kezében

– Átnéztem Körmendi gyászindulóját, érdekes mű. Figyelemre méltó – szögezi le Kovrig Mihály, amikor másodszor is összeülünk, miután, hogy meghallgathassam, betanulta Körmendi sajtókézírt szerzeményét. – Zeneileg sokkal értékesebb, mint például a Szűz imája, amit, talán tudod, szintén amatőr írt, a lengyel Tekla Badarzewska, 1856-ban. Minden zongorázni tanuló alapidarabja volt. Ahhoz képest meg, hogy tizenöt éves volt, szinte mestermű. Persze nem Mozart. Összehangzatilag tulajdonképpen minden stimmel. Itt-ott hibás. Gisz helyett mindig aszt

kottáz. Ezt átírtam. Lejátszom neked. Nem egészen három perc. Menni fog.

És Kovrig, a témához nem, de a helyzethez nagyon is illő félmosollyal a szája szegletében, belecsap a klaviatúrába. A dalam kellemes harmóniakban járja végig a kerek magas, de főleg a mély fekvésű motívumokat. Indokoltan. Indokoltan. Elvégre Ferkó itt s akkor, 1915-ben, első szerelmétől búcsúzik. Juci tizennyolc, ő meg éppen csak elmúlt tizenöt. És a leányka, aki gyors- és gépír, váratlanul férjhez megy hivatali főnökéhez, a bankigazgatóhoz, Roth Frigyeshez.

Ifjúság, szerelem

Őnagys
Austerlitz Juliska
Urleánynak
Budapest
II. Fő utca 50.

Velden am Wörthersee, jul 27-én 914
Édes Jucikám,

Félretéve az etikett szabályait, nem várom meg a te leveledet, vagy az obligát levelezőlapot (...) Először is írok arról, amit itt is láttál, az utazásokról. Mindenki utazik haza... s hát mennyi embert hívtak be szolgálatra, ma is egy egész különvonat vitt katonákat. Bizony szomorú most itt nekem. Ma délelőtt az édesapám is elutazott Pestre, ugyanazzal a vonattal, amely titeket is levitt...

Tegnap délután persze hogy nem tartották meg az Annabált, de hiába is tartották volna meg, hiszen ugy sem lett volna aki elmenjen. (...) Hogy magamról is írjak valamit még mindig teniszszem, uszom és – zongorázok. Megigérttem, hogy megtanulom a 14. szonátát, amelyet (...) Beethoven játszott el Maidanine Helénnek (...) Én is megtanulom, hogy Te megismerhess róla, akárhol is találkozunk. (...) milyen üres nélküled Velden! Leveled áhítózva várom. Isten veled drága kacsóidat százezermilliószor csókolja Ferid

Budapest, 1915 január (?)

Kedves Jucika, roppant sajnálom, hogy vasárnap nem találkoztunk. (...) levélben küldöm el Neked a szombati concert solistáinak: Vecseynek is Hubay doktornak az autogrammjait. (...) Küldök továbbá egy autogrammot a jelenleg Londonban élő tanáromtól, Reschofszyktól. Csak keveset írhatok, mert igen szigorúan vizsgálják a leveleket.

London 915 jan 1

Kedves Ferkó

Láttam a darabjaidat, tetszenek, jó a „Keleti tánc”, nagyon csinos az „etude”. A „melodie”. Legjobb a két A. J-nek ajánlott (...) Köszönöm hogy nekem írtad a Keleti táncot. Mindenkit üdvözölve maradok barátod Reschnofszy Sándor

Bpest 915 március(?)

A húsvéti szünetidőre gyalui birtokunkra utazom, s az elég nagy, kb 12000 holdnyi területéről szép felvételeket küldök – ha megengeded. Az apám május elején szintén bevonul – egy unokafivérem

épp tegnap indult a tűzvonalba. (...) Én „dolgozom”, most komponáltam egy u. n. Phantasie-t. (Más nevet nem tudtam adni.) De nagyon megörvendeztetnél, ha elolvasnád egy pár munkámat, melyek közül a Dance Macabre meg is jelent a Magyarság tárcájában. (...)

Bpest 915 IV. 7-én

Kedves Jucikám,

Megérkeztünk. Majdnem két hétig voltam távol hazám szeretett fővárosától (vagy talán szeretett hazám fővárosától?), azonban ez idő alatt átélt mindenféle kellemesen kárpótolt (...)

Először is (...) sohasem gondoltam volna, hogy Gyalun ennyi csinos oláh fáta legyen, és így kellemesen voltam meglepve, mikor két órai kínos autózás után megérkeztünk Kolozsvárról Gyalura. A kastély egy része át van alakítva hadikórházzá, itt Papa egy régi ismerősével is találkozhatott, ki az északi harctérről került vállsebbel oda. (...) Tehát most ismét itt vagyok Pesten. Iskolába még nem járok, de a teniszt ma megkezdem, a dolgozást (komponálás és firka) is folytatom. Remélem, telefonálni is lehet majd mihamarabb hozzátok, ugyanis új telefont szereltetünk.

Viszontlátásig kézcsoók Ferkó

(Göd, 1915 július?)

Kedves Jucikám,

Mikor pesten jártam utoljára, telefonon felhívtalak, azonban nem voltál sajnos otthon. (...) Megengeded, hogy beszámoljak Gödön eddig töltött napjaimról. (...) reggel régi rossz szokás szerint felkelés van, azután 12-ig, tehát három órát zongorázom, 12 kor fürdőbe megyünk, (...) itten csónakázunk is. Azután délután körülbelül félőtig olvasok és írok (...) a Pesti Hírlap ismét közölte két novellámat s dr. Fodor, a lap művészeti szerkesztője határozott talentumot látva bennem, forszírozza, hogy dolgozzam. Nagyon szívesen teszem ezt különben. Öt óra utána vasúti állomásra megyünk (...) itten megvárjuk a Pest-gödi intelligencia vonatát, a „1/2 8 ast”, azzal megyünk haza. Vacsora után a vendéglő (vulgo kocsmá) lesz kultiválva bizonyos ferbli és alsós – nemkülömben fekete vagy kapuciner az uraknál, a hölgyek pedig a marhahus drágaságától kezdve a nemkülömben drága cselédekig mindent letárgyalnak. És én? Én mit csináljak? Én figyelem mindent. Társaság van, de hát erről ne beszéljünk. (Apropos, Gödön csakis zsidó van.) (...)

Zárom leveletem

Számtalan kézcsoókot küld Kferkó

Kézcsoók édesanyádnak.

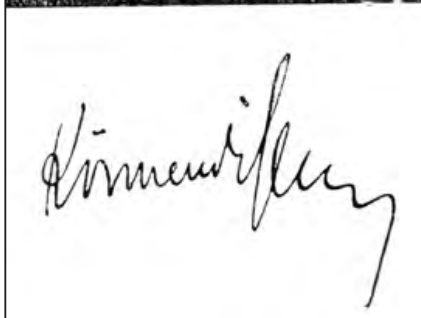
Kayy.
Ansterlitz Juliska
Meliánynak
Budapest
II. Fő utca 50

KK
Kedves Jucikám
nappant rajnálom, hogy vasárnap
nem találkoztunk.
Én ugyanis gondoltam, hogy csak
fél tízre kerülök – tízre kerülök hűvös
még te le a közpóra, s így előbb átmenve
Budára, a Fő utcában megtalálalak
megvárni s így történt, hogy lemarad-
tam egy propeller kimenővel.
Tekintve, hogy nem tudom,
mikor találkozhattunk, levelben
küldtem el Neked a noubeati con-
cert

Ott fogsz majd sírni...

1916. januárjában Roth nőül veszi a titkár-nőjét. Két három képeslap érkezik még Ferkótól – hivatalos megszólítással, teljes aláírással, Bécsből, a Tátrából, s utoljára, 1916. szeptemberében a születésnap üdvözlét:

Őnagysága Roth Frigyesné urnó címmel: Nagyságos Asszonyom születésnapján fogadja őszinte gratulációját és kézsökjait hívének Kőröndy Ferencnek.

A képeslap verzóján szép parasztlányka siratja szerelmét. Ferkó akkurátusan fölírta a rajzra személyes üzenetét: *ELHAGYOTTAN.*

Budapesti kaland

Jómódú pesti polgárcsalád gyermeke. Édesapja, dr. Kőröndi Gyula (1888-ig Hirschler – édesapja, Hirschler Gyula szatócs volt Kőrönden) aktívan politizáló ügyvéd. Tagja a főváros közgyűlésének, Vázsonyi jobbkeze a Nemzeti Demokratikus Körben, ennek, a zsidóság közéleti szerepét erősítő társadalmi formációnak az egyik alapítója és vezetője.

Felesége – Ferenc édesanyja – Krausz Irén. A Gyalun földbirtokos Rosenberg Bernát unokája (1888-tól nemes: gyalui előnévvel), s gyalui Rosenberg Johanna leánya. Ferenc 1900-ban Budapesten született. A család a Hajós utca 23-ban lakott, amit majd csak a tízes évek közepén cserélnek fel a Liszt Ferenc tér 2. szám alatti nagypolgári lakásra. Mert polgári életet élnek, ami szorgos hivatali munkát jelent az apának, társasági jelenlétet az anyának, olyan életszínvonalon, amibe belefér a rendszeres gödi nyaralás, a távoli kövér birtok és kastély meglátogatása, hetek a Wörthi tónál. S maguktól, gyermekeiktől – született egy leányuk is, Erzsébet – nem kell megtagadniuk semmit.

A fiú látványosan tehetséges. Hat éves korától tanul középmezterektől zongorázni, komponálni, nyilvános hangversenyen is szerepel a saját műveivel Pesten, alig tizenhat évesen. Tizenöt éves korától tárcákat, verseket ír – ezek némelyikét publikálják a fővárosi lapok. Megkezdni a gimnázium után a jogi egyetemet – de hogy befejezte-e, azt nem tudjuk. Egyál-

talán: szinte semmit sem tudunk a két háború közötti Európában, a harmincas években legismertebb magyar regényíró életének erről a korai szakaszáról (ahogy arról se sokat, ami Amerikába költözése és halála között történt vele, és körülötte).

Húszegynéhány évesen banktitkárként helyezkedik el, s megnősül. Hann Arnold, magasrangú pénzügyi tisztviselő, rövid ideig helyettes államtitkár egyik leányát – volt további hat is – Mariannát veszi feleségül.

Próbálkoztam azzal, hogy felkutassam Hannék valamikori nemzetségének mai nemzedékét, de csak egy élő oldalági rokonra bukkantam – aki Kőröndi édesanyja egyik leánytestvérének lehet a dédunokája. Dr. Busztin Györgynek hívják, 1955-ben született, diplomata, a 2000-es évek első évtizedében indonéziai nagykövet. Nem futottam neki annak, hogy e-mail címet szerezzek hozzá, nem remélve, hogy ez az időben és vérben távoli kapcsolat eredményezhetne érdemi információkat a Budapesti kaland valaha híres szerzőjének életéről. Amely élet az 1920-as évek közepére katasztrofálisan kisiklott. Trianonnal elveszett a gyalui birtok, Kőröndi Gyula, Ferenc édesapja 1925-ben – a Demokratikus Kör pénzügyi bizottságának egy hosszúra nyúló ülésén – ötvenkilenc évesen azonnali szívhalált hal. Egy évre rá Kőröndit B-listára teszik, elbocsátják. A tisztviselői karban ezekben az években közel húszezer, főleg fiatal embert ér utol az állásvesztés csapása, ami Ferencet nyilván nem vigasztalja, főleg, hogy pontosan tudja azt is: nem csak az államköltség csökkentése, s az Erdélyből menekültek hivatallal vizsgáztatása a Bethlen-kormány szándékának eredője. A politikai szelekció is szerepet játszik a tárgyba vágó rendelet végrehajtásában.

Hogy Hann Mariann mikor halt meg, megint csak nem tudjuk. Ami biztos, 1925-ben még élt, 1932-ben azonban már új asszonya van Kőröndi Ferencnek, egy bizonyos Panni, aki Amerikáig kíséri majd el az emigrációba.

Az Amerikai Magyar Népszava 1984-ben adja közre Sziklay Andor Magyar Lányomok című visszaemlékezését. Mondataiból derül ki, hogy abban az évben, amikor a Budapesti kaland elnyeri az angol-amerikai kiadók nemzetközi regénypályázatának első díját és a vele járó kétszáz fontot, Kőröndi feleségét nem Mariannak, hanem Annának hívták: „Amikor 1932-ben [Kőröndi – B. P.] nemzetközi díjat nyert, amerikai diák voltam Budapesten és cikkeket írtam amerikai magyar újságoknak. Fölkerestem az egycsapásra híressé vált író. Elmondta, hogy »a fejemben és az ujjam hegyén már régen készen volt ez a regény, de képtelen voltam megírni, mert reggeltől estig bankban

Körmendit a fotózás is érdekelte

dolgoztam – és amikor ott (...) B-listára tettem, vagyis kidobtak, nekiülhettem... Panni adta a címet...« (...) Hosszú, zivataros évek múlva találkoztunk újra a háború után, New Yorkban, Feri a Voice of America-nál dolgozott. Panni pedig a süteményeitől elragadtatott amerikai barátok sürgetésére magáncukrász tevékenységbe fogott: rendelésre szállított magyaros süteményeket a cukrászdáknak.”

Hivatali állásának elvesztése után Körmendi újságíróként keresi a kenyerét. Egy időben A Hét (egyik) szerkesztője, de publikál zenekritikát, tárcákat a Magyarországon hasábjain is. És 1932-től sűrű egymásutánban jelennek meg újabb s újabb regényei. A faszálódó Magyar-

országról 1939-ben Londonba emigrál, itt a BBC magyar adásának dolgozik, majd tovább hajózik, előbb Brazíliába, onnan Amerikába. Utolsó magyarul írt művét, Így kezdődött című regényét 1948 Könyvnapján ismerhette meg elhagyott hazája közönsége.

Életművét a szocializmus Magyarországon polgári bulvárnak minősítik a kor ítései, világhírű könyvéről Illyés Gyula így érkezett: „regénye [a Budapesti kalandról van szó] ahhoz a legegyszerűbben tán középeurópai polgári regénynek nevezhető zavaros irányzathoz, amely az ideológiai kutyaszorítóba jutott kispolgárság helyzetének megfelelően ügyesen kever még a legkiáltóbb giccshez is bizonyos reális korszerű,

nyugtalanító elemeket. (...) Körmendi Ferenc eltalálta, miről álmodik a kispolgár.” (A magyar irodalom története, 1966).

Körmendit a hatkötetes „Spenót” (mások szerint Sóska – zöldkötésű lévén, ízlés kérdése) kemény bírálatának megjelenése után hat évvel, 1972-ben halt meg New Yorkban. Gyermek nem volt. Halálának előzményeiről, körülményeiről, családi háttéréről ismét csak semmit sem tudunk. Gyermek s kora ifjúkora barátja, Kozma Jóska akkor már három éve aludta örök álmát a hulló falevelek kárpitja alatt a Montmartre-i temetőben.

Irodalomtörténeti rehabilitációja azóta is várat magára. Mert anélkül, hogy túlterjeszkednék a hatáskörömön, bátran állíthatom – miután újraolvastam nagy műve végre megjelent új kiadását – ez a könyv s a többi Körmendi-mű is méltó a tisztességes újra-értékelésre. Ott a helye irodalmunk klasszikusainak polcán.

Négy taktus

Kozma József – Austerlitz Zelma és Kozma Bernát idősebbik fia – 1905-ben született. Öt évvel volt fiatalabb Körmendi Ferkónál, nyolccal a nagynénjénél, Austerlitz Jucínál. Akinek hagyatékában nem maradt fenn egyetlen olyan dokumentum sem, ami a fiúk esetleges felnőttkori barátságára utalna. De elképzelni sem tudom, hogy ne találkoztak volna később is. Ha másként nem, levelekben (mindketten szorgalmas levélírók).

Kovrig Mihály összecsukja Ferkó szerelmi búcsúszimfóniájának kottáját. Aztán azt kérdezi:

– Észrevetted, hogy a Hulló falevelek refrénjének négy taktusa teljesen azonos egy mifelénk igencsak ismert indulóéval? Nem? Na, akkor hallgasd csak! – S újra táncol a tíz ujj. A dinamika most nem melankólikus, ellenkezőleg, katonás. Az ének is az, amivel Mihály a játékát kíséri: „Röpülj te lángoló, tűzszínű zászló, vezess az éjék éjén át!” Majd újra a négy taktus, de más szöveggel: „Herodát falevél hullt a fáról, s elvitte őt az őszi szél...”

– A magyar szöveget az indulóhoz bizonyos Édes István írta. Sokan tudjuk, így kezdődik: „Munka hadának a lépése dobog”. Dimitrij Jakovlevics Prokrasz komponálta, 1920-ra lett a Vörös Hadsereg hivatalos himnusza. Aktuális szöveggel énekelték a weimari Németországban is, később, 1934-ben, a Dollfuss elleni országos felkelés, véres harcok idején, akkor Bécsi munkásinduló a címe. Kozma a maga dallamát 1941-ben kottáztatta.

Ilyesmi persze máskor-másnál is előfordul. S nem lehet azt sem kizárni, hogy a két szerző egymástól teljesen függetlenül talált rá a maga taktusaira. ●